

Bijlage HAVO
2021

tijdvak 1

Nederlands

Tekstboekje

Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen

(1) “Diervriendelijk vlees bestaat niet”, scandeerden fanatieke vegetariërs voor de deur van de biologische slager bij mij in de buurt. Strikt genomen hadden ze een punt, maar een beetje vreemd vond ik het wel. Ik had sterk de indruk dat ze hun pijlen beter hadden kunnen richten op een kiloknaller of een megastal.

(2) Hoe zouden deze vegetariërs tot hun besluit zijn gekomen om juist bij een biologische slager te gaan demonstreren? Ze zullen ooit besloten hebben geen dierlijk voedsel meer tot zich te nemen. Een nobel streven: daarmee voorkomen ze dierenleed, dragen ze aanzienlijk minder bij aan de CO₂-uitstoot en verkleinen ze hun ecologische voetstap onmiddellijk.

Maar goed, als je consequent bent, kun je het daar niet bij laten. Want als je echt overtuigd bent van je mening, moet je proberen anderen daarvan te overtuigen. Eigenlijk is het moeielijk verwerpelijk dat niet te doen. En zo kan het dus gebeuren dat je op een dag besluit vegetariër te worden en je jezelf niet veel later al demonstrerend aantreft bij een biologische slager. Als je niet oppast, streef je heel consequent je doel voorbij.

(3) En denk nu niet dat alleen vegetariërs dit zo doen, het consequente denken van niet-vegetariërs is vaak nog erger. Als je zegt dat je vegetariër bent, grijpen veel niet-vegetariërs elke kans aan om je op inconsequenties te wijzen. “Ja, maar je draagt wel leren schoenen.” En als ze je een keer betrappen op het eten van vlees, dan is het hek echt van de dam. Terwijl de vegetariër, die toch al

nooit vlees eet, juist het recht heeft om zo heel af en toe een stukje dierlijk voedsel te eten. Als het gaat om het verminderen van dierenleed en CO₂-uitstoot zou het veel effectiever zijn als al die vleeseters nu eens een stuk minder vlees eten.

(4) Het komt allemaal doordat we consequent zijn hoog waarderen en inconsequentie zien als een doodzonde. Kijk maar naar de politiek. Wanneer je als politicus wordt beticht van draaien, raak je beschadigd. Het beroemdste voorbeeld uit de recente Nederlandse geschiedenis is ongetwijfeld dat van Wouter Bos. “U draait en u bent niet eerlijk”, zei Balkenende (CDA) tegen hem tijdens een radiodebat. Vervolgens bleef het CDA Bos als inconsequente draaikont afschilderen, met succes: Bos’ Partij van de Arbeid lag een straatlengte voor in de peilingen, maar uiteindelijk werd het CDA de grootste partij. En er zijn meer politici die proberen zichzelf neer te zetten als de enige consequente te midden van inconsequenzen, vaak met succes. Fijn voor hen, maar als samenleving schieten we er weinig mee op. We zouden inconsequentie veel meer moeten waarderen.

(5) Het is natuurlijk prettig om een helder en consequent wereldbeeld te hebben. Dat geeft duidelijke richtlijnen voor je handelen en een gevoel van rust. Maar het is lastig vol te houden: de wereld verandert voortdurend en je hebt nu eenmaal ook te maken met anderen die anders over dingen kunnen denken. Bovendien is volledige consequentie onmogelijk.

85 Vroeg of laat ontdek je dat elke
ordening, elk verhaal, elk systeem
'tekortschiet', dat wil zeggen: niet
helemaal consequent is. Er zijn altijd
losse eindjes en restcategorieën.

90 **(6)** Dat merk je al bij iets simpels als
het opruimen van je bureau. Als je
een indeling hebt bedacht voor de
stapel papieren, zit je uiteindelijk al-
tijd met een rest, de dingen die niet
95 in een van de hokjes passen. Wat
doe je daarmee? Je kunt die gena-
deloos door de papierversnipperaars
halen, ze wegmoffelen in een ver-
borggen laatje of ze een beetje op je
100 bureau laten slingeren. Natuurlijk is
het ook mogelijk om voor een andere
ordening te kiezen die deze dingen
wel een belangrijkere plek geeft, het
probleem is alleen dat je dan weer
105 andere restcategorieën overhoudt.
Hoe fijnmaziger je ordening, hoe min-
der restcategorieën, maar hoe inge-
wikkelder en onhandiger in het ge-
bruik. Het zal nooit lukken een orde-
110 ning te bedenken die alles een gelij-
ke plek geeft, want dan kom je uit bij
chaos.

(7) Zo kent ook de maatschappij los-
se eindjes en restcategorieën, zoals
115 mensen die niet in het systeem pas-
sen: vluchtelingen, andersdenken-
den, verstandelijk beperkten, ouden
van dagen. Wat doe je met hen? In
de versnipperaars? Of wegstoppen in
120 een laatje? In Nederland kiezen we
meestal voor de laatste oplossing:
we stoppen ze in inrichtingen of
vluchtelingenkampen, bij voorkeur
buiten de bewoonde wereld.

125 **(8)** En dan zijn er nog mensen die
een ander consequent systeem
voorstaan en dat van jou betwisten.
Wat moet je met hen? Verdelen?
Negeren? Overreden? De wang toe-
130 keren? Op kleine schaal is het pro-
bleem misschien nog redelijk over-

zichtelijk, maar in de geschiedenis
zijn voorbeelden te vinden waarbij
het desastreus uit de hand liep.

135 **(9)** Onze democratie is in dit licht een
prachtig systeem. Meerdere partijen
met verschillende wereldbeelden
moeten er samen zien uit te komen.
Het is de ultieme manier om desas-
140 treuze gevolgen van consequent
denken te voorkomen. Des te gekker
is het dat we onze politici juist gena-
deloos afrekenen op de inconse-
quenties van hun standpunten. Wat
145 hebben we liever: politici die het bes-
te besluit nemen, die er met anders-
denkenden proberen uit te komen, of
politici die koste wat kost vasthouden
aan een standpunt, om de enige re-
150 den dat dat nou eenmaal hun stand-
punt was? In een klimaat waar alles
om consequentie draait, wordt het
erg lastig om eens iets uit te probe-
ren, want voor je het weet, word je
155 beticht van inconsequentie. Politici
die beweren dat ze, in tegenstelling
tot de anderen, nu eindelijk eens
consequent zullen zijn en echt de
waarheid zullen spreken, moet je dus
160 juist wantrouwen. Want of ze liegen
of ze zijn uit op een dictatuur.

(10) Maar kunnen wij dan zomaar
helemaal zonder die ordeningen?
Hebben wij niet een minimale vorm
165 van consequentie nodig om ons
handelen op te baseren? Volgens de
Duitse denker Friedrich Nietzsche
zou het moment ooit komen dat we
werkelijk zonder consequentie kun-
170 nen, alleen moest daarvoor wel eerst
een nieuwe mens opstaan: de
übermensch. Bij deze übermensch
moet je niet denken aan de karika-
tuur die Adolf Hitler ervan maakte –
175 een zuivere ariër die volgens de
nazistische vastomlijnde ideologie
denkt en handelt – maar juist aan
iemand die zonder ideologie kan

180 leven: een wezen dat geen wereld-
beeld nodig heeft, niet streeft naar
enige vorm van consequentie, die
zich kan redden in de chaos. De
mens is een “brug”, een “overgang”,
een “koord, geknoopt tussen het dier
185 en übermensch”, schrijft Nietzsche in
Aldus sprak Zarathoestra. Wij naar
consequentie strevende mensen zijn
volgens Nietzsche dus van voorbij-
gaande aard.

190 **(11)** Net als Nietzsche denk ik dat
leven zonder wereldbeeld te hoog
gegrepen is voor de huidige mens,
maar ik vraag me wel af of die
übermensch er ooit zal komen. In
195 ieder geval kunnen we in afwachting
van deze supermens voorlopig maar
beter leren leven met wereldbeelden
die weliswaar een zwakke vorm van

200 consistentie kennen, maar uiteindelijk
toch inconsequent blijken. Als we
onze irritaties daarover wat kunnen
onderdrukken zijn we al een heel
eind. Want een inconsequenter leven
is geen gemakkelijk leven – het ver-
eist zelfbeheersing en een bijzonder
205 flexibele geest. Je moet wel iets van
richtlijnen hebben, maar die ook weer
niet al te serieus nemen.

(12) De verleiding om te denken dat
210 je eindelijk het consequente systeem
hebt gevonden, ligt altijd op de loer.
Inconsequentie blijft nu eenmaal irri-
teren. Juist daarom heb ik zo’n waar-
dering voor de flexitariër, de levens-
215 minnende doodgraver, de fietsende
autobezitter, de varende landrot, de
niet-stemmende politicus, de dronken
geheelonthouder en de rokende arts.

*naar: Frank Meester
uit: de Volkskrant, 30 april 2016*

Frank Meester is filosoof en publicist.

Tekst 2

De vlogger is de toekomst van de journalistiek

(1) Zullen mijn kinderen nog weten
wat een journalist is? Over de toe-
komst van de journalistiek wordt veel
gedebatteerd, en steevast valt het
5 woord digitalisering. Die toekomst
lijkt niet zo gewis te zijn.

(2) In de vorige eeuw leerde de
Franse socioloog en denker Pierre
Bourdieu ons dat de maatschappij uit
10 velden bestaat: het culturele veld, het
economische veld, het wetenschap-
pelijke veld, het politieke veld en ook
het journalistieke veld. Elk veld kent
overheersers en onderdrukten, bij-
15 voorbeeld zij die de thema’s van een

verkiezingscampagne bepalen versus
zij die daarop moeten reageren in het
politieke veld, of hoofdredacteurs
versus freelancers in het journalistie-
20 ke veld. Elk veld is een krachtenveld,
een strijdperk.

(3) In zijn tekst *Sur la télévision*
(1996) beschrijft Bourdieu hoe de op-
komst van de televisie de verhoudin-
25 gen in het journalistieke veld veran-
derde. Televisie kon de massa op
een heel andere manier bespelen
dan radio en printmedia gewend
waren. Om de aandacht van het pu-
30 blik moest opnieuw worden gestre-

den. Maar waar de televisie een verandering bracht **in** het journalistieke veld, zorgt de digitalisering voor een verandering **van** het journalistieke veld. De overheersers van weleer staren hulpeloos naar hun verdienmodellen, terwijl de onderdrukten van toen aan status en invloed winnen met hun eigen YouTube-kanaal. Het is niet langer duidelijk of er nog wel een journalistiek veld bestaat, en hoe we dat moeten afbakenen.

(4) Terwijl de gebruikers van de oude infrastructuur (verkopers en consumenten van journalistieke verhalen) elkaar in alle digitale commotie niet meer kunnen vinden, wordt de journalistiek bovendien bedreigd door vier apocalyptische ruiters, aldus Emily Bell, oud-journalist van *The Guardian* en aan de prestigieuze Columbia School of Journalism verantwoordelijk voor de afdeling digitaal.

(5) Die vier ruiters zijn: Facebook, Apple, Google en Amazon. Vooral de eerste twee willen zich volgens Bell meester maken van de journalistiek. Facebooks *instant articles* (de mogelijkheid om nieuwsberichten van derden in de tijdlijn te lezen zonder Facebook te verlaten) en Apple News (een iTunes-achtige app voor nieuwsartikelen) zijn er in haar perceptie voortekenen van dat voor de journalistiek de jongste dag nakende is¹⁾. We leggen immers het lot van onze informatievoorziening – dat is: het lot van onze samenleving – in handen van de Mark Zuckerbergs²⁾ van deze wereld, van een kleine groep individuen die door geld worden gedreven en niet te controleren zijn. Het ergste is natuurlijk dat, als Bell gelijk heeft, er straks geen degelijk journalistiek medium meer over zal zijn om van die spectaculaire dag

des oordeels verslag te doen.

(6) Maar er is hoop, want de journalistiek lijkt plots terug van weggevoest. Nee, het lijfblad dat op gezette tijden in de bus viel en een *NOS Journaal* dat nog viel te onderscheiden van de pastiche die *LuckyTV* erop maakt, komen niet weerom. En nee, die digitalisering gaat nooit meer weg. Sterker, in navolging van computers die romans kunnen schrijven en schilderijen van Rembrandt kunnen produceren, zullen er computers komen die journalistieke verhalen kunnen maken. Net als de verblufte toeschouwer die zo'n Rembrandt uit de printer zag rollen, zullen we die stukken lezen en stamelen: "De handtekening ontbreekt, maar de signatuur is onmiskenbaar." In sportverslagen en filmrecensies komen ze al een heel eind, onze elektronische collega's.

(7) Dat mag in de oren van Emily Bell en anderen apocalyptisch klinken, ik denk dat er sprake is van een nieuwe dageraad. Die gloort niet zozeer in de voortrazende technologische ontwikkelingen of de aansluiting die wij, journalisten, mediabedrijven en mediaconsumenten, daarmee vast ooit zullen weten te vinden. Het nieuwe licht komt van ontmoetingen tussen journalisten en niet-journalisten die er beiden een even grote behoefte aan blijken te hebben om de wereld te vertellen wat de wereld moet weten over de wereld.

(8) Een prachtig voorbeeld van zo'n ontmoeting was die tussen presentator Matthijs van Nieuwkerk en *hood*³⁾vlogger Ismail Ilgun, live op de oldskool televisie. Op de tafel van *De Wereld Draait Door (DWDD)* lag het cameraatje waarmee Ilgun zichzelf en zijn *hood* in korte tijd beroemd had gefilmd. "Dus jij bent een journa-

125 list in Zaandam?” vroeg de presentator. Van Nieuwkerk is journalist: hij heeft een krant geleid, een televisiestation en hij presenteert al elf jaar *DWDD*. Maar nu was hij in verwarring
130 over wie zijn vakbroeder is en wie niet. Het antwoord van Ilgun maakte die verwarring alleen maar groter, en interessanter: “Zo is het. Ik ben gewoon een jongen met een camera,
135 *that’s it*, ik ben in de groep, ik zeg tegen niemand wat ze moeten doen en ik forceer ook niks, ik trek gewoon die camera en ik film gewoon, dat is gewoon puur realiteit.” Ondertussen
140 hield hij met gestrekte arm zijn hand hoog in de lucht, de palm naar zich toegekeerd, alsof hij een selfie maakte. Ilgun beschouwt zichzelf namelijk als journalist (‘Zo is het’),
145 maar tegelijkertijd is hij zijn eigen onderwerp.

(9) Ook het verhaal, eerder deze week in *NRC*, over de makers van het YouTube-kanaal *Supergaande*,
150 getuigt van zo’n ontmoeting. “Ik moet heel nodig naar het toilet, al een halfuur, maar ik durf het interview niet te verlaten. Kan ik even snel naar het toilet?” vraagt een van hen aan de
155 *NRC*-journalist. Terwijl *Supergaande* zo’n succes is dat ze niet meer met de metro konden zonder aangesproken te worden door fans, iets wat de gemiddelde *NRC*-journalist toch niet
160 snel zal overkomen.

(10) Maar nogmaals, er is hoop. Misschien kunnen er nu meer bruggen worden geslagen tussen de volstrekt gescheiden werelden van bijvoor-

165 beeld de *DWDD*-kijkers en de vlogfans. Ik heb de journalistiek, behalve als mooiste vak, altijd gezien als een belangrijke schakel in de maatschappelijke conversatie: de uitwisseling
170 van nieuws, meningen en verhalen die maakt dat wij mensen een samenleving kunnen vormen. Spat die conversatie uiteen en sluit elk van ons zich op in z’n eigen waarheidsbubbel, dan heb je al snel geen
175 samenleving meer.

(11) Iemand die bereid is een half uur lang zijn plas op te houden om de kennismaking te laten slagen, verdient het om met open armen te worden verwelkomd. Ik wil hiermee zeggen dat op die brug die nu hopelijk wordt gebouwd, de conversatie tussen de waarheidsbubbels kan worden hervat.

(12) De verwarring over wie wel journalist is en wie niet, moet echter niet te lang aanhouden. Een duidelijk afgebakend journalistiek veld zoals
190 Bourdieu voor zich zag, is er niet meer en zal ook niet terugkeren. Maar als sommigen van ons het instrumentarium hebben om journalistieke verhalen te maken (feit en
195 fictie niet mengen, zorgvuldigheid betrachten, hoor en wederhoor toepassen, je bronnen beschermen, enzovoort) en anderen de weg kennen naar de plaatsen in de samenleving
200 waar die verhalen over moeten gaan, dan moeten wij samenwerken. In die samenwerking zal nieuwe, krachtige journalistiek ontstaan.

*naar: Pieter van den Blink
uit: NRC Handelsblad, 15 & 16 oktober 2016*

Pieter van den Blink is journalist.

noot 1 de jongste dag nakende is: de dag des oordeels dichterbij komt, vrij vertaald:
het einde nabij is

noot 2 Mark Zuckerbergs: Mark Zuckerberg is medeoprichter en algemeen directeur van Facebook.

noot 3 *hood*: hier gebruikt in de betekenis van 'buurt' (van het Engelse *neighbourhood*)

Tekst 3

Wat als werken niet meer móet, maar mág?

(1) Zwitserland wees het twee weken geleden massaal af in een referendum: het basisinkomen, een onvoorwaardelijk inkomen voor elke burger, 5 hoog genoeg om een bestaansminimum te garanderen. Het is een radicaal idee maar vooral een pleidooi tegen de gevestigde orde. Het adagium 'werken voor je geld' is niet 10 meer voor iedereen heilig. Het basisinkomen introduceert een nieuwe manier van denken waarbij werken niet langer noodzaak is, maar een keuze.

(2) Bijna honderd jaar geleden voor- 15 spelde John Maynard Keynes¹⁾ een zonnige toekomst: technologische vooruitgang zou de productie ver- viervoudigen, zodat we in 2030 nog 20 maar vijftien uur per week zouden hoeven werken. Zijn eerste voorspel- ling kwam uit, maar die vijftienurige werkweek lijkt ver te zoeken. In Ne- derland, dat tot de landen met de 25 kortste werkweek ter wereld behoort, werken mensen gemiddeld nog steeds dertig uur per week. Waarom blijven we toch zo hard werken?

(3) We werken in de eerste plaats 30 omdat het moet: om eten te kopen, huizen te huren, rekeningen te beta- len. Het moet van de overheid, het moet van onze ouders. Toch hoeft dat allang niet meer zo te zijn. De 35 collectieve rijkdom in het Westen is

enorm. Ondanks de recente econo- 40 mische crisis leven we, historisch gezien, in tijden van overvloed. De moderne westerse mens werkt in – en dus ook aan – een consumptie- maatschappij. Hoe rijker we worden, hoe meer we willen hebben: een vorm van materialisme die Karl Marx²⁾ 'warenfetisjisme' noemde.

Geld is uitgegroeid tot doel op zich in 45 plaats van een middel tot het verwe- zenlijken van een ander doel.

(4) Een andere verklaring is dat we 50 werken uit plichtsgevoel. Een ar- beidsloos inkomen druist tegen ons calvinistische werkethos in. Sinds Adam en Eva uit het paradijs werden gegooid, is ledigheid des duivels oor- kussen. Arbeid is niet alleen nood- 55 zaak maar ook de goedheid zelve, de hoeksteen van de christelijke samen- leving. Ongeacht het inkomen wor- den we opgevoed met het idee dat werken een nuttige tijdsbesteding is. 60 Gratis geld verdienen we niet. Voor wat, hoort wat.

(5) Daarnaast telt ook mee dat men- 65 sen gewoonte- en kuddedieren zijn. Als iedereen in de sloot springt, doen wij het ook. Het begint al vroeg met de vraag wat je later wilt worden. Zo wordt gehamerd op het belang van een goede baan, en zo hameren we 70 verder, want wie alleen een hamer krijgt, ziet overal spijkers.

(6) Maar belangrijker nog dan h ard te werken, is het gegeven d at we werken. Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving. Sterker nog, werk vervult een existentiële rol: het rechtvaardigt ons bestaan en geeft ons nut. Vraag iemand wie hij of zij is en je krijgt na een naam een beroep als antwoord. Het is geen toeval dat in een maatschappij waar werk centraal staat, de ongelukkigste en ongezondste mensen werkloos zijn en het is ook geen toeval dat er enorme taboes rusten op werkloosheidsverzekeringen en -uitkeringen. (7) Mensen die hun baan verliezen, raken tegelijkertijd een groot deel van hun identiteit kwijt. Voordat beleidsmakers en economen op zoek gaan naar financieringsmodellen voor het basisinkomen, moeten ze dus een fundamentele vraag beantwoorden: wie zijn wij in een wereld waarin we

m ogen werken? Hoe vullen we ons leven in als we minder – of helemaal niet meer – hoeven te werken? (8) Of het basisinkomen economisch, politiek of juridisch haalbaar is, is onderwerp van een eindeloze wellenietesdiscussie. Dat is een discussie die  ok gevoerd moet worden. Maar voorafgaand zouden we moeten vragen waarom wij over werken denken zoals we dat doen. Of ons idee over werken nu voortkomt uit noodzaak, plicht, gewoonte of uit identiteit, het gedachte-experiment van een basisinkomen trekt onze vastgeroeste ideeën in twijfel. De centrale rol van werken wordt van het voetstuk gestoten. Wat we doen is n et wie we zijn. Werken móet, kan veranderen in: werken m ag. Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang. Kansarm of kansrijk, er valt veel meer te kiezen.

*naar: Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog
uit: Het Parool, 23 juni 2016*

Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog waren op het moment van schrijven programmamakers in opleiding bij debatcentrum De Balie.

noot 1 John Maynard Keynes (1883-1946) was een invloedrijk, Brits econoom.

noot 2 Karl Marx (1818-1883) was een Duits filosoof. Zijn boek *Das Kapital* vormde de basis voor de ideologie van de arbeidersbeweging waaruit het socialisme en het communisme zijn voortgekomen.

Tekst 4

Basisinkomen aantasting van autonomie

(1) Als je je afvraagt welk dier je wilt zijn, dan zie je jezelf als een sterke tijger op een schaduwrijke savanne, of als kapucijneraapje in de oerwouden van Suriname. Dichter bij huis zie je een merel in een nestje in het

Euromastpark op zoek naar voedsel voor de kleintjes. (2) Als je jezelf verbeeldt als dier, droom je niet over het leven in een gerenoveerde tijgerkooi van Artis, een tralieloos verblijf in de Apenheul,

of een jarendertigvolière in je achter-
tuin. Het is wel praktischer, leven als
15 dier in Artis, Apenheul of volière: je
eten wordt gebracht en je hoeft niet
op je hoede te zijn voor andere die-
ren. Met deze praktische oplossing
verdwijnt echter de lol van het leven.

20 **(3)** Dat is bij een basisinkomen het-
zelfde. Dat gaat uit van het idee dat
iedereen dan altijd genoeg heeft, een
heel grote mensentuin, waarin
beleidsmakers en veelverdieners de
25 verzorgers zijn.

(4) Als argumenten voor het basis-
inkomen worden genoemd dat er
onvoldoende werk is, dat automati-
sering steeds meer banen laat ver-
30 dwijnen, dat er veel regels zijn en dat
het arbeidsintensief is om de sociale
verzekeringwet goed uit te voeren.

(5) Het zou uiteraard fijn zijn als
iedereen zijn ideale baan heeft, als
35 63-jarigen geen sollicitatieplicht meer
zouden hebben en als er nooit fouten
gemaakt worden bij het uitbetalen
van de uitkering. En sommigen
vinden het oneerlijk dat je eerst je
40 spaargeld moet gebruiken om in
eigen levensonderhoud te voorzien,
voordat je in aanmerking komt voor
een uitkering.

(6) Zo bezien lijkt het handiger om al-
45 les bij elkaar te vegen, een mooie
berekening te maken en te stellen
dat met het budget dat hiermee ge-
moeid is iedereen een basisinkomen
kan ontvangen. Alle problemen opge-
50 lost!

(7) Maar een basisinkomen is geen
oplossing. Allereerst haalt het basis-
inkomen de eigen 'zin van het be-

staan' weg: mensen willen werken en
55 in hun eigen levensonderhoud voor-
zien. Dat is leven.

(8) Voor de vele mensen die het ver-
velend vinden dat zij nu geen werk
hebben, lost een basisinkomen bo-
60 vendien niets op: ze hebben dan nog
steeds geen werk. Ook heeft een
basisinkomen een aanzuigende
werking op mensen met verkeerde
intenties. En dat heeft ontwrichtende
65 gevolgen voor de economie. Ter
illustratie: als ik hoor dat in Zwitser-
land na wordt gedacht over een
basisinkomen, droom ik over geld en
gemak voor mijzelf. Ik droom niet
70 over ouderen helpen of bergen
schoonmaken.

(9) Je hebt ook mensen die zich in-
spannen om naast hun uitkering bij
te verdienen zonder dit te melden.

75 Hier is veel inventiviteit in het ont-
duiken van regels, terwijl op ander
gebied – cultuur, sport of zorg –
weinig wordt toegevoegd aan de
samenleving. Een basisinkomen
80 verandert dit niet.

(10) Een basisinkomen is een slecht
plan. Het tast de autonomie van
mensen ernstig aan, lost het pro-
bleem van werkloosheid niet op, is
85 economisch niet haalbaar en heeft
aantrekkingskracht op mensen die
weinig ambitie hebben om het land
vooruit te helpen.

(11) Ook al is er een basisinkomen,
90 dan is het nog steeds fijner om te
horen bij de mensen die het vlees
verstoppert voor de tijger, en ben je
liever niet de tijger in de mooie kooi.

*naar: Esther Schulte
uit: Trouw, 9 juni 2016*

Esther Schulte is financieel adviseur bij Ocean Finance.

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.